

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-39>

УДК 338.48(477)

## РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

## DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM IN THE CONDITIONS OF POST-WAR TRANSFORMATION OF UKRAINE

**Дідух Ярослав Ігорович**

аспірант,

Вінницький національний аграрний університет .

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7115-9374>**Didukh Yaroslav**

Vinnytsia National Agrarian University

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти розвитку інклюзивного туризму в Україні в умовах післявоєнної трансформації. Акцент зроблено на ролі туризму як інструменту соціальної адаптації, психологічної та фізичної реабілітації осіб з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення. Аналізується сучасний стан інклюзивного туризму в Україні, виявлено ключові проблеми – відсутність законодавчої бази, недоступність інфраструктури, брак фахівців, слабка міжсекторальна взаємодія. Окрему увагу приділено вивченню позитивного міжнародного досвіду, зокрема країн ЄС. На основі аналізу зроблено висновки про необхідність інституціоналізації інклюзивного туризму в Україні, розробки стандартів якості послуг, створення реєстрів програм, розвитку партнерств і комплексного підходу до формування безбар'єрного середовища як чинника сталого розвитку.

**Ключові слова:** інклюзивний туризм, післявоєнна трансформація, соціальна адаптація, реабілітація, безбар'єрне середовище, ветеранські програми, туризм в Україні.

The article explores how the full-scale war in Ukraine has dramatically increased the number of people in need of medical, physical, psychological and social rehabilitation, creating an urgent need for barrier-free environments, accessible infrastructure and inclusive tourism products that could meet both basic and special needs. In this context, inclusive tourism acquires not only functional but also strategic importance as a means of reintegration, resocialisation and support for post-traumatic emotional well-being. Global experiences confirm that inclusive and rehabilitation tourism is an effective tool for improving the quality of life and social adaptation of people with special needs. Implementing such initiatives in a national context creates opportunities not only to expand the tourism market but also to develop local communities, improve infrastructure, implement universal design principles, and strengthen social cohesion. Therefore, studying inclusive tourism within the context of Ukraine's post-war transformation is highly relevant, as it allows for the development of innovative tourism models with a high social potential that align with modern humanitarian challenges and societal needs. In the post-war context, inclusive tourism is seen as part of the reintegration system for veterans, internally displaced persons, and other socially vulnerable groups. Of particular importance are studies on the recreational potential of territories for restoring human capital, especially in the fields of medical rehabilitation and military tourism. Despite existing research, the issue of inclusive tourism in the context of Ukraine's post-war transformation remains underexplored. There is a pressing need for the development of new approaches to designing inclusive tourism products, enhancing regulatory frameworks, and mechanisms of state support, as well as fostering partnerships between public, civil, and private structures in the tourism sector. In the current context, inclusive rehabilitation tourism is viewed not only as a segment of the tourism market but as a tool for social adaptation, psychological rehabilitation, and economic integration of individuals with disabilities. Its role is especially significant for military personnel, veterans, internally displaced persons, and individuals who have suffered physical and mental trauma due to war.

**Keywords:** inclusive tourism, post-war transformation, social adaptation, rehabilitation, barrier-free environment, veteran programs, tourism in Ukraine.

**Постановка проблеми.** Сучасна трансформація українського суспільства в умовах післявоєнного відновлення вимагає переосмислення підходів до розвитку туристичної сфери як інструменту не лише економічного, а й соціального відновлення. Особливої уваги набуває інклюзивний туризм, що спрямований на створення рівних умов для участі у туристичній діяльності людей з інвалідністю, учасників бойових дій, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, людей похилого віку та інших вразливих категорій населення.

Внаслідок повномасштабної війни в Україні значно зросла кількість осіб, які мають потребу в медичній, фізичній, психологічній та соціальній реабілітації. Водночас існує гостра потреба у формуванні безбар'єрного середовища, доступної інфраструктури та інклюзивних туристичних продуктів, які могли б задовольнити як базові, так і спеціалізовані потреби таких осіб. Інклюзивний туризм у цьому контексті набуває не лише функціонального, але й стратегічного значення – як засіб реінтеграції, ресоціалізації та підтримки психоемоційного добробуту постраждалих.

Світовий досвід підтверджує, що інклюзивно-реабілітаційний туризм є ефективним інструментом підвищення якості життя та соціальної адаптації людей з особливими потребами. Його впровадження в національний контекст створює можливості не лише для розширення туристичного ринку, але й для розвитку місцевих громад, удосконалення інфраструктури, впровадження принципів універсального дизайну та зміцнення соціальної вертованості.

Таким чином, вивчення інклюзивного туризму в контексті післявоєнної трансформації України є вкрай актуальним, оскільки воно дозволяє сформулювати інноваційні моделі розвитку туризму як сфери з високим соціальним потенціалом, що відповідає сучасним гуманітарним викликам та потребам суспільства.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика розвитку інклюзивного туризму знаходить все ширше відображення у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах. Визначення концептуальних засад інклюзивного туризму, зокрема принципів безбар'єрності, доступності та соціальної рівності, висвітлюються у працях таких дослідників, як І. Трухан [1], Л. Федорченко [2], О. Кузьменко [8], які акцентують увагу на необхідності інтеграції інклюзивних підходів у стратегічне планування туристичної діяльності.

У контексті соціального туризму та реабілітаційних програм заслуговують на увагу дослідження О. Любіцевої [4], О. Шевцова [3], О. Осауленка [5] та Ю. Ставської [9], які аналізують вплив туризму на психоемоційний стан осіб з інвалідністю та розробляють моделі туристичного обслуговування з урахуванням спеціальних потреб. Зарубіжні науковці, такі як S. Darcy [6], D. Buhalis [7], зосереджують увагу на принципах універсального дизайну, адаптації туристичної інфраструктури, а також ролі державної політики у формуванні інклюзивного середовища.

У післявоєнному контексті інклюзивний туризм розглядається як складова частина системи реінтеграції та підтримки ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих груп. Особливої ваги набувають праці, присвячені використанню рекреаційного потенціалу територій для відновлення людського капіталу, зокрема дослідження у сфері медико-реабілітаційного та військового туризму.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Незважаючи на наявні напрацювання, слід зазначити, що проблематика інклюзивного туризму в умовах післявоєнної трансформації України залишається недостатньо дослідженою. Особливо актуальним є формування нових підходів до розробки інклюзивних туристичних продуктів, удосконалення нормативно-правового забезпечення, механізмів державної підтримки та розвитку партнерства між державними, громадськими та приватними структурами у сфері туризму.

**Формулювання цілей статті.** Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад та практичних аспектів розвитку інклюзивного туризму в Україні в умовах післявоєнної трансформації, з акцентом на виявлення його ролі у процесах соціальної адаптації, фізичної та психологічної реабілітації постраждалих категорій населення, а також формування безбар'єрного туристичного середовища як важливого чинника сталого регіонального розвитку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Інклюзивний туризм як форма туристичної діяльності орієнтований на створення умов для рівноправної участі в туристичних послугах осіб з різними фізичними, сенсорними, когнітивними та психоемоційними особливостями. Він охоплює концепції безбар'єрності, соціальної інтеграції, справедливого доступу до рекреаційного серед-

овища та врахування потреб осіб з інвалідністю, осіб похилого віку, ветеранів, людей з посттравматичними розладами тощо [1; 2].

У сучасних реаліях інклюзивно-реабілітаційний туризм розглядається не лише як один із сегментів туристичного ринку, а як засіб соціальної адаптації, психологічної реабілітації та економічної інтеграції осіб з обмеженими можливостями. Його роль особливо актуальна для військовослужбовців, ветеранів бойових дій, внутрішньо переміщених осіб та людей, що зазнали психічних і фізичних травм внаслідок воєнних дій.

Україна, будучи у стані тривалого конфлікту, повинна активніше впроваджувати механізми підтримки цієї категорії населення через туризм. Важливими елементами є: адаптація туристичних об'єктів до інклюзивних потреб; підготовка персоналу до роботи з особами з інвалідністю; співфінансування турів з боку держави та місцевих громад.

Післявоєнна трансформація України, що триває у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією РФ, зумовила глибокі соціально-демографічні зміни. Станом на 2024 рік в Україні зареєстровано понад 1,5 млн внутрішньо переміщених осіб, десятки тисяч військових з пораненнями та інвалідністю, значна кількість громадян потребує реабілітаційних заходів [8]. Туризм у такому контексті має виконувати не лише економічну, а й соціальну та психотерапевтичну функцію, сприяючи реінтеграції, зниженню рівня тривожності, покращенню якості життя та розвитку локальних громад [3; 6].

Інклюзивно-реабілітаційний туризм в Україні має широкий потенціал. Поєднання природно-рекреаційних ресурсів, санаторно-курортного фонду, локальної культурної спадщини та сучасних практик психологічної підтримки створює можливості для комплексних реабілітаційних програм [4; 7].

Наприклад, Карпати, Поділля, узбережжя Чорного моря можуть стати осередками для створення інклюзивних рекреаційних кластерів. У цьому контексті особливу увагу слід приділяти розвитку універсального дизайну, адаптації готельної та транспортної інфраструктури, підготовці персоналу та налагодженню міжсекторальної співпраці (охорона здоров'я – соціальна сфера – туризм) [6].

Основні проблеми, що гальмують розвиток інклюзивного туризму в Україні, включають:

- відсутність чіткого нормативно-правового регулювання у сфері інклюзивного туризму [2];
- слабку інтеграцію реабілітаційного компоненту в туристичні продукти [3];
- недостатню поінформованість операторів ринку про потреби осіб з інвалідністю та інших вразливих груп [4];
- брак фінансових інструментів підтримки інклюзивних ініціатив;
- обмежений доступ до інфраструктури, зокрема в сільських та віддалених регіонах [5; 8] (табл. 1).

У контексті післявоєнної трансформації України, особливої ваги набувають реабілітаційно-туристичні програми, спрямовані на підтримку ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю та інших соціально вразливих категорій. Такі програми поєднують фізичну, психологічну та соціальну реабілітацію з рекреаційними практиками, сприяючи емоційному відновленню та інтеграції постраждалих у мирне суспільне життя [6; 7].

Одними з найефективніших сьогодні є ініціативи, що реалізуються на базі санаторно-курортних закладів у співпраці з громадськими організаціями та за фінансової підтримки міжнародних донорів. Зокрема, програми, під-

Таблиця 1

#### Аналіз чинників, що стримують розвиток інклюзивного туризму в Україні

| Чинник                        | Характеристика                                                   | Рекомендовані заходи                                   |
|-------------------------------|------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| Відсутність законодавчої бази | В Україні відсутній єдиний закон про соціальний туризм           | Розробка та ухвалення профільного закону               |
| Інфраструктурна недоступність | Багато туристичних об'єктів не адаптовані                        | Інвентаризація об'єктів, інвестування в модернізацію   |
| Брак кваліфікованих кадрів    | Турменеджери не мають компетенцій роботи з людьми з інвалідністю | Введення спеціалізованих курсів підготовки кадрів      |
| Обмежене фінансування         | Держава виділяє мінімальні кошти на соціальний туризм            | Формування державних та регіональних програм підтримки |

Джерело: сформовано на основі [2–5]

тримані USAID, забезпечують комплексну підтримку ветеранів шляхом організації інклюзивних екотурів, арт-терапевтичних сесій, культурно-пізнавальних маршрутів і групової психологічної допомоги. Аналіз відгуків учасників та звітів виконавців таких проєктів свідчить про позитивні зміни в емоційному стані, зменшення симптомів тривожності та підвищення мотивації до соціальної активності [8].

У межах державної політики також варто відзначити ініціативи Міністерства у справах ветеранів України, яке запроваджує пілотні туристично-реабілітаційні маршрути у співпраці з місцевими громадами. Вони включають елементи безбар'єрного доступу, участь психологів, гідів з досвідом роботи з ветеранами, а також адаптоване дозвілля. Такі програми не лише мають оздоровчу функцію, але й сприяють активізації локального туризму та економіки в регіонах, що постраждали від війни [6].

Попри позитивні результати, ефективність наявних програм обмежується низкою системних викликів. Зокрема, відсутність єдиної координаційної платформи, розрізненість ініціатив, брак сталого фінансування та нерівномірний доступ до таких послуг у регіонах. Особливо актуальним є питання розробки уніфікованих стандартів якості реабілітаційно-туристичних послуг, створення національного реєстру програм і моніторингової системи оцінки їх результативності [4; 5].

Таким чином, аналіз існуючих програм демонструє високий потенціал поєднання реабілітаційних та туристичних компонентів, однак водночас вимагає подальшої інституціоналізації, нормативної підтримки, стандартизації та інтеграції в державну політику післявоєнного відновлення.

Інтеграція туризму в систему соціальної та медичної реабілітації є одним із ключових напрямів соціально орієнтованої політики багатьох країн Європейського Союзу. На відміну від фрагментарного підходу, що наразі характерний для України, у країнах ЄС реабілітаційно-туристичні ініціативи реалізуються в межах цілісних стратегій охорони здоров'я, соціальної інтеграції та інклюзії [9].

Одним із найбільш прогресивних прикладів є досвід Німеччини, де так званий *Kurortssystem* – система курортів – офіційно інтегрований у державну політику реабілітації. Пацієнти, які пройшли лікування або пережили важкі психоемоційні стани, мають право на фінансоване державою перебування у спеціалізованих курортно-реабілітаційних

закладах, що поєднують медичний нагляд, програму фізичного відновлення та дозвілля. Важливим є те, що такі заклади функціонують у туристично привабливих регіонах, що сприяє не лише фізичному, а й психоемоційному відновленню особи [4].

У Франції значного поширення набула практика *tourisme social*, яка охоплює спеціальні пільгові програми відпочинку для людей з інвалідністю, літніх осіб, ветеранів та інших категорій, що потребують реабілітаційної підтримки. Туристичні організації працюють у тісному партнерстві з соціальними службами, муніципалітетами та медичними установами, що дозволяє забезпечити не лише доступ до відпочинку, але й його терапевтичну цінність [7].

У скандинавських країнах, зокрема в Швеції та Фінляндії, активно впроваджується концепція «природотерапії» (*nature-based rehabilitation*), де туризм розглядається як інструмент психосоціального відновлення. Участь у прогулянках на природі, спостереження за дикою фауною, кемпінги й екоферми – усе це входить до державних або муніципальних програм підтримки військовослужбовців після повернення з місій, осіб, що постраждали від насильства, або мають діагноз ПТСР [7].

Європейський досвід демонструє, що ефективно поєднання реабілітації та туризму можливе лише за умов міжсекторальної взаємодії – між охороною здоров'я, соціальною сферою, туризмом та інфраструктурним розвитком. Важливою передумовою успішної реалізації таких підходів є наявність чіткої нормативної бази, державної підтримки та системи контролю якості послуг.

Таким чином, досвід країн ЄС засвідчує, що реабілітаційний туризм може і повинен розглядатися як повноцінна складова національної політики в сфері охорони здоров'я та соціальної реінтеграції. Для України такий підхід може стати основою формування стійкої, людиноцентричної моделі післявоєнного відновлення.

Питання залучення осіб з інвалідністю до туристичних практик дедалі частіше стає предметом міждисциплінарних досліджень, які поєднують соціологічну, психологічну та економічну перспективу. В умовах післявоєнного відновлення України такі дослідження набувають особливої актуальності, адже значна частина населення набула тимчасових або постійних форм інвалідності внаслідок бойових дій.

Аналіз соціологічних опитувань, проведених в Україні та за кордоном, засвідчує, що головними мотиваційними чинниками для участі осіб з інвалідністю в туризмі є потреба у зміні середовища, прагнення до самореалізації, соціалізації, а також можливість отримати позитивний емоційний досвід [6]. При цьому понад 60% опитаних зазначають, що туристичні подорожі мають для них не лише розважальне, а й терапевтичне значення, сприяючи психоемоційному відновленню та покращенню якості життя [7].

Проте водночас особи з інвалідністю стикаються з численними бар'єрами, які обмежують їх доступ до туристичних послуг. Соціологічні дослідження вказують на чотири основні групи таких бар'єрів:

1. Фізична недоступність середовища – відсутність пандусів, адаптованого транспорту, спеціального обладнання в готелях та закладах харчування, що унеможливає або суттєво ускладнює подорож.

2. Фінансові обмеження – низький рівень доходів та відсутність державного субсидування інклюзивного туризму призводить до виключення цієї групи з активних споживачів туристичних послуг.

3. Інформаційна ізоляція – брак інформації про доступні маршрути, сервіси, послуги та організації, які працюють у сфері інклюзивного туризму.

4. Соціально-психологічні бар'єри – зокрема, відчуття стигматизації, тривоги під час подорожей, недостатній рівень кваліфікації персоналу в туристичній сфері у спілкуванні з людьми з інвалідністю [8].

Українські дослідження, зокрема проведені у межах проєктів ГО «Безбар'єрність» виявляють значний розрив між задекларованими державними намірами щодо інклюзії та фактичним станом туристичної інфраструктури. Водночас відзначається, що позитивним чинником може виступати зростання громадської активності, ініціатив приватного бізнесу та обмін досвідом із європейськими партнерами [9].

Отже, комплексне вивчення соціологічних аспектів участі осіб з інвалідністю у туризмі дозволяє не лише ідентифікувати системні бар'єри, а й сформувати дорожню карту для розробки ефективної інклюзивної політики в туристичній сфері. Подальші дослідження мають бути спрямовані на регіональний аналіз потреб, включення голосів самих людей з інвалідністю в процеси планування туристич-

них продуктів та розробку індикаторів оцінки доступності туристичних послуг.

Ідея формування кластерів інклюзивного туризму в Україні набуває особливої актуальності в умовах післявоєнного відновлення, коли зростає суспільний запит на доступні та реабілітаційно-орієнтовані туристичні послуги. Кластерний підхід дозволяє не лише підвищити ефективність використання рекреаційного потенціалу територій, але й сприяти інтеграції осіб з інвалідністю, ветеранів та інших вразливих категорій у соціальне й економічне життя регіонів.

Кластер інклюзивного туризму – це територіально визначена форма міжгалузевого об'єднання, до складу якої входять суб'єкти туристичного бізнесу, медичні та реабілітаційні установи, громадські організації, навчальні заклади, транспортна інфраструктура, а також місцева влада. Їхня взаємодія спрямована на створення комплексного, безбар'єрного туристичного продукту з реабілітаційним компонентом.

Для України доцільно моделювати такі кластери на базі вже сформованих рекреаційних територій, зокрема:

1. Карпатський регіон – має розвинену санаторно-курортну інфраструктуру, унікальні природні ресурси (мінеральні води, ліси, гірські маршрути) та високий потенціал для впровадження програм природотерапії, екотуризму й активної реабілітації. Осередками кластерного розвитку можуть стати міста Трускавець, Східниця, Яремче.

2. Одеський та південний приморський регіон – завдяки сприятливим кліматичним умовам та наявності рекреаційних закладів Чорноморського узбережжя, цей регіон є перспективним для сезонних інклюзивних таборів, морської терапії та соціального туризму.

3. Поділля (Хмельницька та Вінницька області) – поєднання бальнеологічних курортів (Хмільник, Сатанів), сільського туризму та помірного клімату створює умови для розвитку кластерів відновлювального туризму з акцентом на довгострокову реабілітацію та адаптацію [8].

Моделювання кластерів передбачає поетапну реалізацію:

- етап ідентифікації ресурсів (природних, інфраструктурних, кадрових);
- етап проєктування бізнес-моделі взаємодії учасників кластера;
- створення регіональної координаційної платформи для розвитку інклюзивного туризму;

– впровадження стандартів доступності та якості послуг згідно з міжнародними нормами (зокрема рекомендаціями UNWTO та ISO 21902:2021);

– моніторинг соціального та економічного ефекту діяльності кластерів.

Очікуваними результатами створення таких кластерів є: покращення доступу осіб з інвалідністю до якісних туристичних послуг, активізація малого бізнесу в регіонах, створення нових робочих місць, розвиток реабілітаційної інфраструктури, а також посилення позитивного іміджу України як країни, відкритої до інклюзії.

Таким чином, кластерна модель виступає дієвим інструментом інтеграції соціальної політики, туризму й регіонального розвитку, що відповідає стратегічним цілям післявоєнної трансформації держави.

Позитивним є те, що останніми роками в Україні з'являються локальні приклади успішного впровадження інклюзивного підходу, як-от:

– ініціативи ветеранських центрів, які пропонують туристичні та екотерапевтичні програми для військових [5];

– адаптовані екостежки в національних природних парках;

– поява безбар'єрних екскурсій у містах Львів, Київ, Вінниця тощо.

Перспективи розвитку інклюзивного туризму в умовах післявоєнної трансформації України передбачають:

1. Інституціоналізацію інклюзивного туризму як напряму державної туристичної політики.

2. Розробку національних стандартів інклюзивності туристичних послуг.

3. Підтримку публічно-приватного партнерства у створенні доступної інфраструктури.

4. Інтеграцію туризму в програми медико-соціальної реабілітації.

5. Залучення міжнародної допомоги (USAID, ЄС, УВКБ ООН) для фінансування пілотних проєктів;

6. Проведення фахових тренінгів для персоналу у сфері гостинності щодо роботи з уразливими групами.

Таким чином, розвиток інклюзивного туризму в Україні є не лише гуманістичним викликом, а й чинником сталого розвитку у повоєнний період.

Інклюзивно-реабілітаційний туризм в Україні повинен перетворитися на пріоритетну сферу соціального інвестування. Його реалізація дозволить досягти не лише соціального, а й економічного ефекту, через розширення ринку послуг, зайнятості населення та формування гуманного іміджу держави.

**Висновки.** У результаті дослідження було з'ясовано, що інклюзивний туризм в умовах післявоєнної трансформації України виконує надзвичайно важливу соціальну функцію – сприяє реінтеграції, психоемоційному відновленню та підвищенню якості життя вразливих категорій населення. Його розвиток потребує системного підходу – від удосконалення нормативно-правової бази до створення інфраструктурних умов та відповідного кадрового забезпечення.

Попри наявні ініціативи, рівень реалізації інклюзивних принципів у туристичній сфері залишається фрагментарним. Це зумовлює необхідність формування державної політики з акцентом на інклюзивність, фінансове стимулювання проєктів, впровадження міжсекторальної співпраці, а також інформаційно-просвітницьких кампаній серед операторів туристичного ринку.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Трухан І. В. Соціальні аспекти розвитку інклюзивного туризму в Україні. *Індустрія гостинності і туризму*. 2020. № 14. С. 76–82.
2. Федорченко В. К., Шевцов А. А. Соціальний туризм: теорія і практика. Київ : КНТЕУ, 2017. 320 с.
3. Шевцов А. А. Розвиток інклюзивного туризму: соціогуманітарний вимір. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*. 2021. Вип. 14. С. 115–119.
4. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України: доступність і соціальна значущість. *Географія та туризм*. 2019. Вип. 46. С. 12–17.
5. Осауленко О. Г. Формування безбар'єрного простору в Україні: сучасні виклики. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 11. URL: <https://www.dy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 15.04.2025)
6. Darcy S., Cameron B. & Pegg S. Accessible tourism and sustainability: a discussion and case study. *Journal of Sustainable Tourism*. 2010. Vol. 18(4). P. 515–537.
7. Buhalis D., Darcy S. Accessible Tourism: Concepts and Issues. Bristol : Channel View Publications, 2011. 379 p.

8. Кузьменко О. Ю. Туризм як чинник реабілітації учасників бойових дій. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*. 2023. № 2. С. 88–93.

9. Ставська Ю. В., Ярошинський Р. Є. Регіональні особливості перетину еко- і сільського туризму Вінницьчини під час воєнного стану. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. № 2 (68). С. 46–59. DOI: 10.37128/2411-4413-2024-2-3. URL: <http://efm.vsau.org/storage/articles/August2024/ZOCvW7gzHW2lCsw7L474.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)

#### REFERENCES:

1. Trukhan I. V. (2020). Sotsialni aspekty rozvytku inkluzyvnogo turyzmu v Ukraini [Social aspects of the development of inclusive tourism in Ukraine]. *Industriia hostynnosti i turyzmu*, vol. (14), pp. 76–82.
2. Fedorchenko V. K., & Shevtsov A. A. (2017). *Sotsialnyi turyzm: teoriia i praktyka* [Social tourism: Theory and practice]. Kyiv: KNTEU. (in Ukrainian)
3. Shevtsov A. A. (2021). Rozvytok inkluzyvnogo turyzmu: sotsiohumanitarnyi vymir [Development of inclusive tourism: Socio-humanitarian dimension]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Heohrafični nauky*, vol. (14), pp. 115–119.
4. Liubitseva, O. O. (2019). Turystychni resursy Ukrainy: dostupnist i sotsialna znachushchist [Tourist resources of Ukraine: Accessibility and social significance]. *Heohrafiia ta turyzm*, (46), 12–17.
5. Osaulenko O. H. (2021). Formuvannia bezbariernoho prostoru v Ukraini: suchasni vyklyky [Formation of a barrier-free space in Ukraine: Current challenges]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. (11). Available at: <https://www.dy.nayka.com.ua/> (accessed April 15, 2025)
6. Darcy S., Cameron B., & Pegg S. (2010). Accessible tourism and sustainability: A discussion and case study. *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 18 (4), pp. 515–537.
7. Buhalis D., & Darcy S. (2011). *Accessible tourism: Concepts and issues*. Bristol: Channel View Publications.
8. Kuzmenko, O. Yu. (2023). Turyzm yak chynnyk rehabilitatsii uchasnykiv boiovykh dii [Tourism as a factor in the rehabilitation of combatants]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Turyzm*, vol. (2), pp. 88–93.
9. Stavskaya Yu. V., & Yaroshynskyi R. Ye. (2024). Rehionalni osoblyvosti peretynu eko- i silskoho turyzmu Vinnychchyny pid chas voiennoho stanu [Regional features of the intersection of eco- and rural tourism in Vinnytsia region during martial law]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 2 (68), pp. 46–59. Available at: <http://efm.vsau.org/storage/-articles/August2024/ZOCvW7gzHW2lCsw7L474.pdf> (accessed April 15, 2025)